

Valsts darba inspekcija

**Ziņojums Starptautiskajai Darba organizācijai par Valsts
darba inspekcijas 2020. gada darbības rezultātiem**

RĪGA
2021

Ievads

Darba inspekcija ir labklājības ministra pārraudzībā esoša tiešās valsts pārvaldes iestāde. Darba inspekcijas uzraudzībai un kontrolei ir pakļauti darba devēji, komersanti, to pilnvarotas personas un uzņēmumi, būvobjekti, tajā skaitā privātpersonai piederošie būvobjekti būvdarbu laikā, kā arī darba vietas un darba aprīkojums.

Darba inspekcijas juridisko statusu, funkciju un uzdevumus nosaka 2008. gada 19. jūnijā pieņemtais Valsts darba inspekcijas likums, kas stājās spēkā 2008. gada 10. jūlijā.

Darba inspekcijas funkcija ir nodrošināt efektīvu valsts politikas īstenošanu, uzraudzību un kontroli darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā.

Darba inspekcija ir noteikusi divus galvenos darbības virzienus:

1. Darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomas efektīva inspicēšana un kontrole;
2. Pakalpojumu sniegšana klientiem, t.sk., sabiedrības informēšana par aktuāliem darba tiesību un darba aizsardzības jautājumiem.

Darba inspekcijas galvenie mērķi 2020. gadā bija:

1. pilnveidot inspicēšanas un kontroles procesu;
2. uzlabot darbinieku zināšanas un darba apstākļus;
3. pilnveidot sniegto pakalpojumu pieejamību un kvalitāti, kā arī komunikāciju ar sabiedrību.

Darba inspekcijas darbības plānošanas pamatā bija prioritāšu princips. Prioritātes bija noteiktas, balstoties uz aktuālās situācijas analīzi darba tiesību un darba aizsardzības jomā, kā arī, ņemot vērā Eiropas Savienības (ES) politikas plānošanas dokumentus (ES stratēģisko satvaru darba drošībā un veselības aizsardzībā no 2014. līdz 2020. gadam; Vecāko darba inspektoru komitejas (SLIC) darbības programmu), nacionālos politikas plānošanas dokumentus (Darba aizsardzības jomas attīstības pamatnostādnes 2016. – 2020. gadam, Nacionālo attīstības plānu 2014. – 2020. gadam), Vadlīnijas par „Konsultē vispirms” principa piemērošanu valsts iestāžu darbā un Darba inspekcijas rīcībā esošos resursus.

2020. gadā par Darba inspekcijas prioritātēm tika noteiktas:

- √ neregistrētās nodarbinātības samazināšanas politikas īstenošana, veicot apsekojumus uzņēmumos, kuru saimnieciskajā darbībā bija paaugstināts neregistrētās nodarbinātības risks;
- √ letālo nelaimes gadījumu darbā un to nelaimes gadījumu darbā, kuru rezultātā cietušajam radušies smagi veselības traucējumi, skaita samazināšana;

„Konsultē vispirms” principa realizēšana praksē 2020. gadā, tāpat kā iepriekš, bija Darba inspekcijas horizontālā prioritāte, kas caurvija pilnīgi visas Darba inspekcijas darbības jomas – gan apsekojot uzņēmumus, gan veicot plašu sabiedrības informēšanas un izglītošanas darbu.

2020. gada novērtējumā par „Konsultē vispirms” principa īstenošanu praksē, veidojot izcilu uzņēmējdarbības vidi Latvijā, Darba inspekcija tika iekļauta līderu grupā.

Prioritāšu ietvaros tika realizētas šādas aktivitātes:

1. Veikti apsekojumi uzņēmumos, kuru saimnieciskajā darbībā bija paaugstināts neregistrētās nodarbinātības risks;

2. Organizēti preventīvie apsekojumi darba aizsardzībā, tajā skaitā tematiskās pārbaudes:

- 2.1. kokapstrādes uzņēmumos;
- 2.2. būvniecības uzņēmumos;
- 2.3. par ķīmisko vielu un to maisījumu drošu lietošanu darba vietās;
- 2.4. uzņēmumos, kuru darbiniekiem 2019. gadā pirmreizēji diagnosticēta arodslimība.

3. Organizēta Eiropas informatīvā kampaņa „Strādā gudri, nevis smagi”.

Jāuzsver, ka negaidīts izaicinājums Darba inspekcijai 2020. gadā bija Covid-19 pandēmija, kuras ierobežošanai Latvijā divas reizes tika izsludināta ārkārtējā situācija: no 2020. gada 12. marta līdz 9. jūnijam un no 2020. gada 9. novembra līdz 2021. gada 6. aprīlim, kas būtiski ietekmēja visu iestādes darbu kopumā un vienlaikus arī noteica, ka par galveno Darba inspekcijas prioritāti

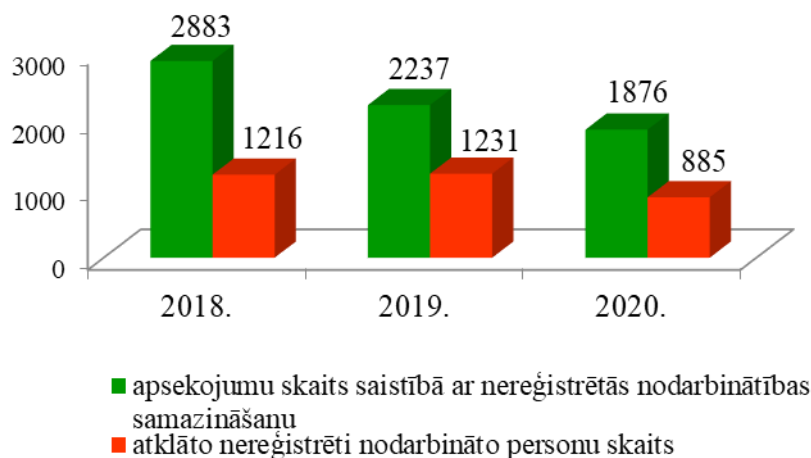
2020. gadā neplānoti kļūst darbības nepārtrauktības un kvalitātes nodrošināšana, ievērojot visus epidemioloģiskās drošības pasākumus, t.sk. strādājot attālināti.

1. Darba inspekcijas 2020. gada prioritāšu īstenošana

1.1. 2020. gadā, tāpat kā iepriekš, neregistrētās nodarbinātības samazināšanas politikas īstenošana joprojām bija Darba inspekcijas prioritāte, lai turpinātu ēnu ekonomikas apkaršanu un godīgas konkurences nodrošināšanu iestādes kompetences ietvaros. Prioritātes mērķis bija samazināt neregistrētās nodarbinātības apjomu Latvijā, padarot efektīvāku kontroles mehānismu, līdz ar to samazinot arī negodīgas konkurences iespējamību, kā arī informēt sabiedrību par neregistrētās nodarbinātības negatīvajām sekām. 2020. gadā gan Darba inspekcijas apsekojumu skaitu, kas veikti saistībā ar neregistrētās nodarbinātības samazināšanu, gan to rezultātus arī būtiski ietekmēja Covid-19 pandēmijas ierobežošanas pasākumi un ārkārtējās situācijas noteiktie ierobežojumi.

2020. gadā Darba inspekcija veica 1 876 apsekojumus (plānoti – 2 000) saistībā ar neregistrētās nodarbinātības samazināšanu, no kuriem 30,0 % bija rezultatīvi. Tas nozīmē, ka katrā trešajā apsekojumā tika konstatētas personas, ar kurām nebija noslēgti rakstveida darba līgumi un/vai kuras darba devējs nebija deklarējis Valsts ieņēmumu dienestā (VID) kā darba ņēmējus.

Darba inspekcijas amatpersonas apseko uzņēmumu atkārtoti, ja pirmajā apsekošanas reizē neregistrēti nodarbinātas personas netiek atklātas, taču, izvērtējot situāciju uzņēmumā kopumā, rodas pamatotas aizdomas, ka darba devējs varētu savus darbiniekus nodarbināt neregistrēti. 2020. gadā tika veikti 224 atkārtoti apsekojumi, kas veidoja 12,0 % no visiem veiktajiem apsekojumiem saistībā ar neregistrētās nodarbinātības samazināšanu (skat. 1. grafiku).

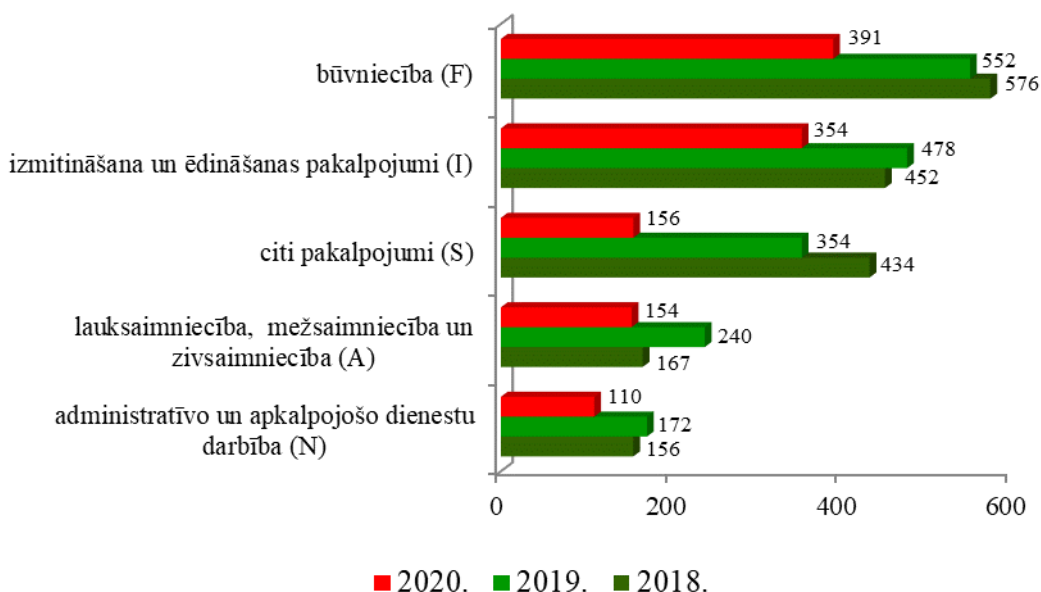

1. grafiks: Uzņēmumu apsekojumu skaita un atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaita dinamika (2018. – 2020.)

2020. gadā tika konstatētas 885 neregistrēti nodarbinātas personas, no tām 520 personas bez rakstveidā noslēgta darba līguma un bez deklarēšanas VID; 245 personas ar rakstveidā noslēgtu darba līgumu, bet bez deklarēšanas VID un 120 personas bez rakstveidā noslēgta darba līguma, bet deklarētas VID.

Konstatējot nodarbināšanu bez rakstveidā noslēgta darba līguma un/vai deklarēšanas VID, Darba inspekcijas amatpersonas 2020. gadā piemēroja 288¹ administratīvos sodus par kopējo summu 186 415,00 eiro.

Analizējot atklātos neregistrētās nodarbinātības gadījumus konkrētās tautsaimniecības nozarēs, jāsecina, ka vislielākais neregistrēti nodarbinātu personu skaits joprojām tika konstatēts būvniecības nozarē. Atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaits būvniecībā 2020. gadā veidoja 34,0 % no kopējā Darba inspekcijas konstatēto neregistrēti nodarbināto skaita. Tāpat būvniecībā 2020. gadā bija lielākais atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaits arī uz 100 000 nozarē strādājošo (skat. 2. grafiku).

2. grafiks: Atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaita uz 100 000 nozarē strādājošo dinamika (2018. – 2020.)

Vienlaikus jāatzīmē arī kāda pozitīvi vērtējama tendence, proti, 2020. gadā pēc Darba inspekcijas pārbaudēm ar 630 jeb 71,0 % no visām Darba inspekcijas atklātajām neregistrēti nodarbinātajām personām tika noslēgts rakstveida darba līgumus un/vai tās tika reģistrētas VID kā darba ņēmējs. Tas nozīmē, ka darba devējs darba tiesiskās attiecības legalizēja atbilstoši normatīvo aktu prasībām, un ļauj secināt, ka Darba inspekcijas no 2018.gadā aprobētais rādītājs neregistrētās nodarbinātības apsekojumu efektivitātes monitorēšanai ir veiksmīgs.

Neregistrētās nodarbinātības apkarošanas jomā joprojām saglabājas tendence, kas saistīta ar nelegālu pārrobežu nodarbināto plūsmu organizēšanu un trešo valstu pilsoņu nelegālu nodarbināšanu Latvijā. Minēto lietu izskatīšanas ietvaros Darba inspekcija sadarbojās gan ar Valsts robežsardzi, VID u.c. iestādēm Latvijā, gan ar kompetentajām iestādēm citās valstīs.

Darba inspekcija 2020. gadā turpināja aktīvi līdzdarboties Eiropas un nacionāla līmeņa forumos neregistrētas nodarbinātības samazināšanas jomā, lai pilnveidotu prasmes un zināšanas, dalītos pieredzē un veidotu efektīvākus sadarbības modeļus ar citām valstīm. Eiropas Platformas

¹ Dati par konstatētajiem pārkāpumiem, par kuriem piemērots administratīvais sods pēc 2020. gada 1. jūlija, tiek ievadīti un uzglabāti Iekšlietu ministrijas Informācijas centra uzturētajā Administratīvā pārkāpuma procesa atbalsta sistēmā (APAS), tāpēc minēto datu apkopojums par laiku no 2020. gada 1. jūlija līdz 31. decembrim pašlaik nav Darba inspekcijas rīcībā.

neregistrētās nodarbinātības (Platforma) samazināšanas ietvaros tika izstrādāta vienotas informatīvās kampaņas koncepcija par neregistrētās nodarbinātības jautājumiem. 2020. gadā pirmo reizi visas Eiropas mērogā notika plaša informatīva kampaņa neregistrētās nodarbinātības mazināšanai ar saukli “Eiropa par godīgu darbu!” (#EU4FairWork). Informatīvā kampaņa tika organizēta ar Platformas atbalstu. Latvijā kampaņas vadošā organizācija bija Darba inspekcija, kas iesaistījās gan publicējot informāciju sociālajos tīklos (*Facebook* un *Twitter*), gan piedaloties tiešsaistes diskusijā par nodarbinātību sarunu festivālā “Lampa”, gan arī organizējot semināru par darbinieku nosūtīšanu, kas šobrīd ir viena no aktuālākajām problēmām nedeklarētā darba kontekstā.

1.2. Letālo nelaimes gadījumu darbā un to nelaimes gadījumu darbā, kuru rezultātā cietušajam radušies smagi veselības traucējumi, skaita samazināšana bija Darba inspekcijas prioritāte, kuras īstenošanas ietvaros 2020. gadā tika organizētas četras tematiskās pārbaudes darba aizsardzībā, veikti 2 498 preventīvi apsekojumi, organizēti semināri un citi sabiedrības informēšanas un izglītošanas pasākumi, kā arī izveidoti jauni moduļi tiešsaistes darba vides risku interaktīvas novērtēšanas rīkam (*OiRA* – Online interactive Risk Assessment).

2020. gadā tematisko pārbažu laikā darba aizsardzībā tika veikti 615 uzņēmumu apsekojumi ar mērķi:

√ uzņēmumā esošo darba apstākļu atbilstību darba aizsardzības normatīvo aktu prasībām izvērtēšana;

√ darba devēju faktiski paveikta izvērtēšana drošas darba vides izveidē, īpašu uzmanību pievēršot uzņēmumiem, kuros jau bija noticis nelaimes gadījums darbā;

√ darba devēju uzmanības aktualizēšana un pievēršana darba aizsardzības jautājumiem;

√ arodslimību un nelaimes gadījumu darbā risku mazināšana.

Vienlaicīgi ar uzņēmumu apsekošanu tematisko pārbažu laikā tika organizēti arī dažādi informēšanas pasākumi, kuru forma un saturs tika īpaši pielāgoti katrai tematiskajai pārbaudei un nozarei, lai sadarbība ar uzņēmējiem darba vides sakārtošanā būtu konstruktīva un mērķtiecīga.

1.3 Eiropas informatīvā kampaņa „Strādā gudri, nevis smagi” Eiropā tika atklāta 2020. gada rudenī. Ievērojot epidemioloģisko drošību, Latvijā kampaņas atklāšana ar klātienē publicitātes pasākumiem netika organizēta, bet aizsākta ar sociālo tīklu aktivitātēm.

2020. gada galvenās aktivitātes bija labās prakses balvas “Zelta ķivere” konkurss, kurš tika organizēts jau 15. reizi, un ikgadējā konference darba aizsardzībā. “Zelta ķiveres” konkursā tika meklēti Latvijas uzņēmumu, valsts un pašvaldību iestāžu labas prakses piemēri darba aizsardzības sistēmās un procesos, kas “strādā gudri, nevis smagi”. Tas nozīmē, ka uzņēmumā vai iestādē ir ieviesti dažādi digitālie risinājumi dokumentu aprītei, darba laika uzskaitē, obligātai veselības pārbaudei organizēšanai, individuālo aizsardzības līdzekļu izsniegšanai un uzskaitē, elektroniskai darbinieku apmācībai un zināšanu pārbaudei, darbinieku iesaistei darba aizsardzības jautājumu risināšanā, ziņošanai par bīstamām situācijām darba vidē utt.

“Zelta ķiveres” konkurss noslēdzās 2020. gada 30. oktobrī ar Darba inspekcijas organizētu konferenci “Strādā gudri, nevis smagi”. Konferencē ietvaros tika godināti un apbalvoti arī labas prakses balvas “Zelta ķivere” konkursa laureāti. Balva tika pasniegta diviem starptautiskiem uzņēmumiem – SIA Fortum Latvia, kas tika atzīts par labāko piemēru to uzņēmumu vidū, kas labas prakses balvu darba aizsardzībā iepriekš nav saņēmuši, un SIA Schwenk Latvija, kas balvu saņēma atkārtoti. SIA Fortum Latvia balvu saņēma par integrētā drošības pārvaldības rīka FRIDA izveidi, kas ļauj ātrāk un vienkāršāk reģistrēt un analizēt nelaimes gadījumus un bīstamās situācijas darbā, kā arī mācīties no citu valstu pieredzes darba aizsardzības jomā. Savukārt, SIA Schwenk Latvija piemērs ietvēra gan e-instruktāžu ieviešanu, gan darbinieku karšu pielietojumu, gan darbinieku apziņošanu un komunikāciju, gan apakšuzņēmēju monitoringu, gan dronu un termokameru izmantošanu u.c. risinājumus.

2020. gadā Darba inspekcija turpināja Eiropas sociālā fonda projekta “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” īstenošanu, kura mērķis bija uzlabot darba drošību uzņēmumos, it sevišķi bīstamo nozaru uzņēmumos.

2. Likumi un lēmumi, kas attiecas uz Darba inspekcijas darbību

2.1. Likumi, kas reglamentēja Darba inspekcijas darbību un kas stājušies spēkā 2020. gadā:

Administratīvās atbildības likums stājās spēkā 2020. gada 1. jūlijā. Likuma mērķis ir aizsargāt pastāvošo tiesisko iekārtu, tai skaitā sabiedrības tiesiskās intereses, noteikto pārvaldes kārtību, sabiedrisko kārtību, kā arī, ievērojot personas pamattiesības, nodrošināt efektīvu administratīvā pārkāpuma procesu un panākt tiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu.

2.2. Likumi, nolikumi, noteikumi, kuru izpildes uzraudzību veica Darba inspekcija un kuri stājušies spēkā 2020. gadā:

√ Grozījumi Darba aizsardzības likumā:

- noteikta administratīvā atbildība darba aizsardzības jomā, kā arī sodi par pārkāpumiem un reglamentēta kompetence sodu piemērošanā, lai nodrošinātu nozaru administratīvo pārkāpumu kodifikācijas ieviešanas sistēmu;

- noteikta attālinātā darba un pašnodarbinātā definīcija;

- noteikts, ka bīstamo nozaru uzņēmumos, kuros ir 250 vai vairāk nodarbināto, darba devējam jāpieņem darbā vai jānorīko vismaz divi darba aizsardzības speciālisti.

√ Papildināti noteikumi “Nelaiemes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība”, kas attiecas uz saslimšanu ar infekcijas slimību un uzskatāma par nelaiemes gadījumu darbā, ja šāda saslimšana ir saistīta ar konkrēti identificējamu ārkārtēju notikumu darba veikšanas laikā un šis notikums ir tiešā cēloņsakarībā ar nodarbinātā saslimšanu;

√ Papildināts 1. pielikums arodslimību saraksts noteikumos “Arodslimību izmeklēšanas un uzskaites kārtība” ar Covid-19 infekcijas saslimšanu (bioloģisko faktoru izraisītās slimības, kas radušās, veicot darba pienākumus veselības aprūpes, profilakses un sociālā darba nozarē vai citos dienestos, un kuru izcelsmē ir pierādīta darba vides riska faktoru nozīme (HIV/AIDS, B hepatīts, C hepatīts, tuberkuloze, Covid-19));

√ Veikti grozījumi noteikumos “Darba aizsardzības prasības saskarē ar ķīmiskajām vielām darba vietās” aroda ekspozīcijas robežvērtībām cietkoksnes putekļiem, hroma VI savienojumiem, kā arī veiktas izmaiņas kancerogēnu vielu sarakstā.

3. Darba inspekcijas personāls

3.1. 2020. gadā Darba inspekcijā bija 190 amata vietas.

3.2. Inspektoru skaits kopā – 124 no tiem:

√ galvenie inspektori – 17;

√ vecākie inspektori – 58;

√ inspektori – 49.

3.3. Inspektoru sievietes skaits kopā – 2020. gadā – 86 (69,0 % no kopēja inspektoru skaita), no tām:

√ galvenās inspektores – 8 (47,0 % no kopēja galveno inspektoru skaita);

√ vecākās inspektores – 43 (74,0 % no kopēja vecāko inspektoru skaita);

√ inspektores – 35 (71,0 % no kopēja inspektoru skaita).

3.4. Ziņas par Darba inspekcijas struktūrvienību ģeogrāfisko izvietojumu (skat. *1. attēlu*).

Darba inspekcijas struktūru veidoja Darba inspekcijas pārvalde un piecas reģionālās Darba inspekcijas (RVDI). 2020. gadā, lai optimāli un mērķtiecīgi izmantotu Darba inspekcijas personālrēķinus, nodrošinātu efektīvu ārējo komunikāciju un veicinātu Darba inspekcijas mērķu īstenošanu, Darba inspekcijas struktūrā tika veiktas izmaiņas:

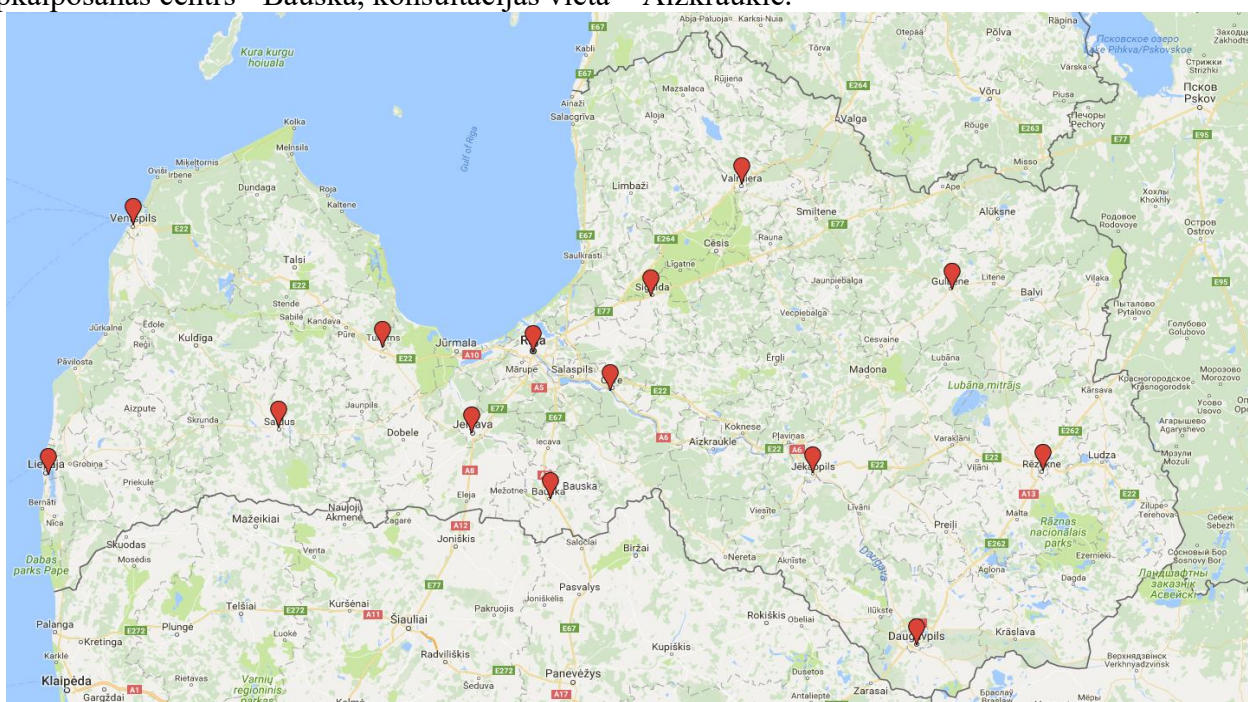
√ reorganizēta Rīgas RVDI, izveidojot četrus sektorus, katru ar savu specializāciju: iesniegumu izskatīšana, sociālā dialoga un mediācijas veicināšana, darba aizsardzības uzraudzība un operatīvā reaģēšana, prevencija;

√ izveidotas divas amata vietas tiešā direktora pakļautībā – stratēģiskās komunikācijas vadītājs un Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūras nacionālā kontaktpunkta

vadītājs.

RVDI:

- **Kurzemes RVDI** – reģiona centrs – Liepājā, sektors – Ventspilī, birojs - Saldū, konsultācijas vietas – Kuldīgā un Talsos;
- **Latgales RVDI** – reģiona centrs – Daugavpilī, sektors – Rēzeknē, birojs – Jēkabpilī, konsultācijas vieta – Preiļos;
- **Rīgas RVDI** – reģiona centrs – Rīgā, 4 sektori – Darba tiesību uzraudzības sektors, Mediācijas un tiesiskās atbilstības nodrošināšanas sektors, Darba aizsardzības uzraudzības sektors un Prevencijas un operatīvās reaģēšanas sektors;
- **Vidzemes RVDI** – reģiona centrs – Valmierā, sektors – Gulbenē, birojs – Siguldā, konsultācijas vietas Alūksnē un Cēsīs;
- **Zemgales RVDI** – reģiona centrs – Jelgavā, sektors – Ogrē, birojs – Tukumā, Klientu apkalpošanas centrs - Bauskā, konsultācijas vieta – Aizkrauklē.

1. attēls: Darba inspekcijas struktūrvienību ģeogrāfiskais izvietojums

4. Dati par Darba inspekcijas kontrolē esošajiem uzņēmumiem un šajos uzņēmumos strādājošo skaits

Darba inspekcijas uzraudzībā esošo uzņēmumu skaits – **114 122**, tajā skaitā lauksaimniecībā – 6 799 (5,9 % no kopēja uzraudzībā esošo uzņēmumu skaita, Centrālās statistikas pārvaldes 2019. gada dati).

Nodarbināto skaits Darba inspekcijas uzraudzībā esošajos uzņēmumos – **779 500**, tajā skaitā lauksaimniecībā – 30 646 (3,9 % no kopēja uzraudzībā nodarbināto skaita, Centrālās statistikas pārvaldes 2019. gada dati), no tiem sievietes – 402 000, tajā skaitā lauksaimniecībā – 9 521 (2,4 % no kopējā uzraudzībā esošo sieviešu skaita).

5. Statistikas dati par apsekojumiem

Darba inspekcijas 2020. gadā apsekoto uzņēmumu skaits – **6 373**, tajā skaitā lauksaimniecībā – 473 (7,4 %), no tiem vairāk kā vienu reizi gadā – **1 440**, tajā skaitā lauksaimniecībā – 33 (2,3 %).

Darba inspekcija 2020. gadā veikusi **9 423** apsekojumus uzņēmumos, tajā skaitā lauksaimniecībā – 450 (4,8 %).

6. Statistikas dati par atklātajiem pārkāpumiem un piemērotajām sankcijām

6.1. 2020. gadā Darba inspekcijas inspektori darba devējiem par darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvo aktu prasību pārkāpumiem izsniedza **1 402 rīkojumus** (2019. gadā – 1 777, tajā skaitā lauksaimniecībā – 137 (10,0 %, 2019. gadā – 161), kuros kopā tika konstatēti **6 252² pārkāpumi** (2019. gadā – 10 197), tajā skaitā lauksaimniecībā – 624 (10,0 %, 2019. gadā – 786) no tiem:

√ 4 493 (2019. gadā – 6 257), tajā skaitā lauksaimniecībā – 511 (11,4 %, 2019. gadā – 523) par darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem;

√ 1 467 (2019. gadā – 3 284), tajā skaitā lauksaimniecībā – 109 (7,4 %, 2019. gadā – 239), par darba tiesību normatīvo aktu pārkāpumiem;

√ 292 (2019. gadā – 656), tajā skaitā lauksaimniecībā – 4 (1,4 %, 2019. gadā – 24) par Valsts darba inspekcijas likuma neievērošanu.

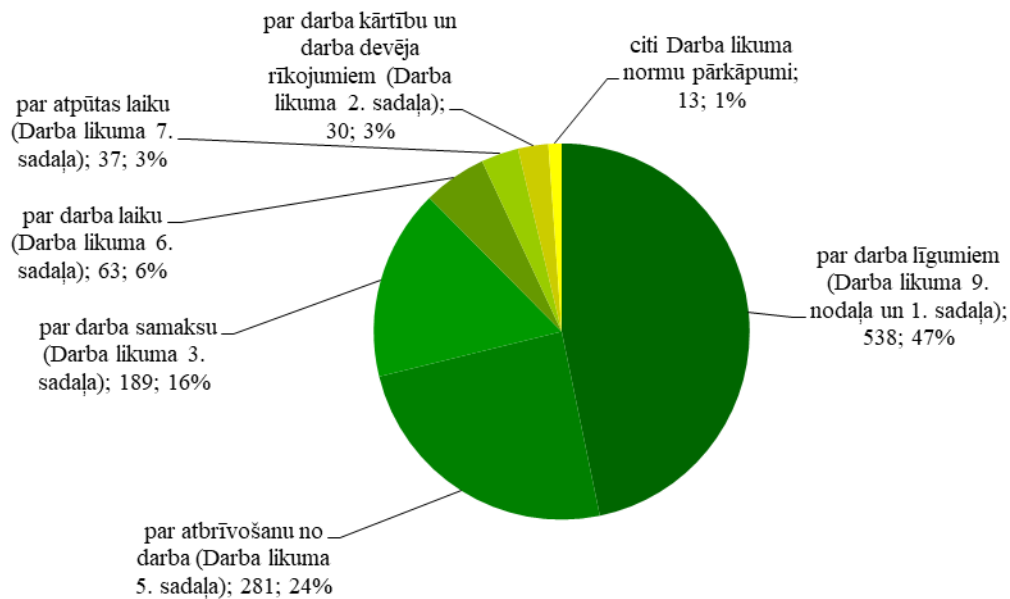
2020. gadā konstatēto pārkāpumu skaita samazinājumu, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, būtiski ietekmēja Covid-19 pandēmijas ierobežošanai noteiktie epidemioloģiskās drošības pasākumi, t.sk. vairāku nozaru uzņēmumu pilnīga vai daļēja dīkstāve.

6.2. Darba tiesības regulējošo normatīvo aktu pārkāpumi veidoja 23,0 % no visiem Darba inspekcijas amatpersonu 2020. gadā konstatētajiem pārkāpumiem. Savukārt, 96,0 % no konstatētajiem darba tiesību pārkāpumiem veidoja Darba likuma normu (78,0 %) un MK noteikumu Nr. 827 "Noteikumi par valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu veicēju reģistrāciju un ziņojumiem par valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām un iedzīvotāju ienākuma nodokli" (18,0 %) pārkāpumi.

2020. gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, darba devēji visbiežāk nebija ievērojuši Darba likuma 40. panta prasības, kas attiecas uz darba līgumu, kuru pārkāpumi veidoja 35,0 % no visiem darba tiesisko attiecību pārkāpumiem. Konstatētie pārkāpumi bija saistīti ar darba līguma noslēgšanu rakstveidā un darba līguma saturu – darba līgums netika noslēgts vispār vai tajā netika ietverta visa informācija, kas bija norādīta Darba likumā, piemēram, nebija norādīts nolīgtais dienas vai nedēļas darba laiks, ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma ilgums u.c. Minētos pārkāpumus darba devēji pieļāva gan nezināšanas dēļ, gan ar vēlmi manipulēt ar nodarbināto darba laiku, tā uzskaiti.

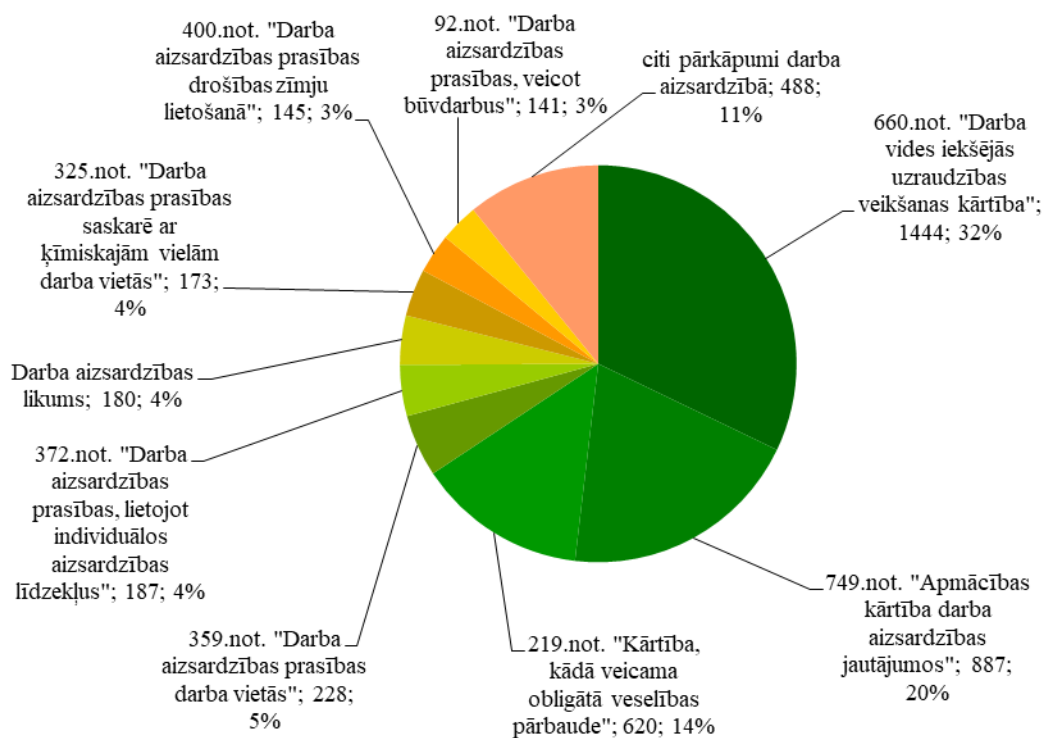
Būtisku darba tiesību pārkāpumu daļu (24,0 %) veido pārkāpumi, kas bija saistīti ar darba tiesisko attiecību izbeigšanu, savukārt, no tiem lielākā daļa (196 pārkāpumi jeb 70,0 %) bija par nodarbinātajam atļaušanas dienā neizmaksātajām, visām pienākošajām naudas summām, t.sk., kompensāciju par neizmantoto atvaļinājumu (skat. 3. grafiku).

² No 2020. gada 1. jūlija visa informācija par Darba inspekcijas konstatētajiem pārkāpumiem, par kuriem piemērots administratīvais sods, tiek ievadīta APAS, tāpēc pašlaik Darba inspekcijas Informācijas sistēmas datu bāzēs nav iespējams apkopot un ranžēt datus par konstatētajiem pārkāpumiem, par kuriem piemērots administratīvais sods laika periodā no 2020. gada 1. jūlija līdz 2020. gada 31. decembrim. Tāpēc 2020. gada statistiskajā informācijā par konstatētajiem pārkāpumiem ir iekļauti pārkāpumi, kuru novēršanai darba devējam izdots rīkojums, un pārkāpumiem, par kuriem piemērots administratīvais sods līdz 2020. gada 30. jūnijam.

3. grafiks: Darba likuma normas, kuru prasību pārkāpumi 2020. gadā konstatēti visbiežāk

Darba aizsardzību regulējošo normatīvo aktu pārkāpumi veidoja 72,0 % no visiem Darba inspekcijas amatpersonu 2020. gadā konstatētajiem pārkāpumiem. Normatīvos aktus darba aizsardzības jomā, kuru prasību pārkāpumi 2020. gadā bija konstatēti visbiežāk, skatīt 4. grafikā.

4. grafiks: Normatīvie akti darba aizsardzības jomā, kuru prasību pārkāpumi 2020. gadā konstatēti visbiežāk

Valsts darba inspekcijas likuma pārkāpumi veidoja 5,0 % no visiem Darba inspekcijas amatpersonu 2020. gadā konstatētajiem pārkāpumiem. Tie, galvenokārt, bija Valsts darba inspekcijas

likuma pārkāpumi, kas saistīti ar Darba inspekcijas amatpersonas likumīgo prasību savlaicīgu nepildīšanu.

6.3. Piemērotās sankcijas un to veids

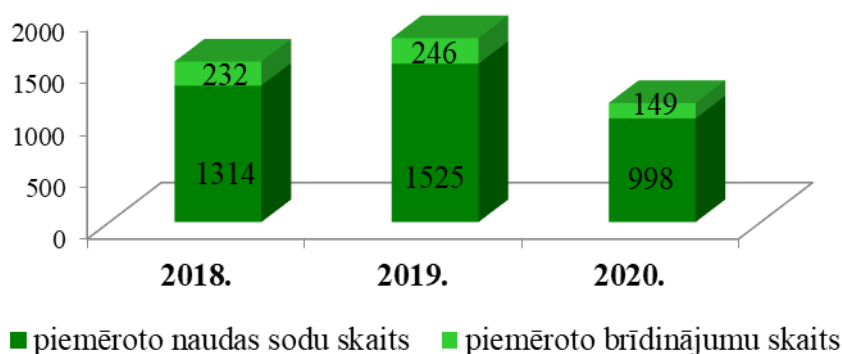
2020. gadā par pārkāpumiem darba tiesisko attiecību, darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem un Darba inspekcijas amatpersonu likumīgo prasību savlaicīgu neizpildīšanu tika piemēroti **1 147** (2019. – 1 771), tajā skaitā lauksaimniecībā – 33 (2,9 %, 2019. – 161)

administratīvie sodi:

√ **149 – brīdinājumi** (2019. – 246), tajā skaitā lauksaimniecībā – 3 (2,0 %, 2019. – 10);

√ **998 - naudas sodi** (2019. – 1 525), tajā skaitā lauksaimniecībā – 30 (3,0 %, 2019. - 111),

kopsummā par **EUR 352 813,50**, tajā skaitā lauksaimniecībā – 21 450,00 (6,1 %) (skat. 5. grafiku).

5. grafiks: Piemēroto administratīvo sodu struktūras un skaita dinamika (2018. – 2020³.)

Darba inspekcijas amatpersonas 2020. gadā darba devējiem izsniedza 1 402 rīkojumus ar norādi konkrētā termiņā novērst konstatētos pārkāpumus.

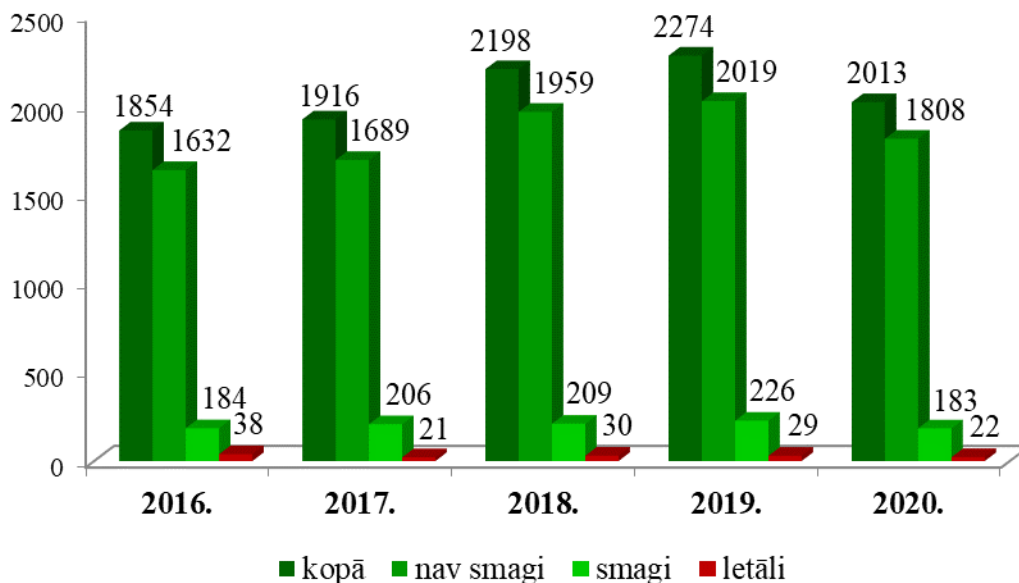
Konstatējot pārkāpumus, kas rada tiešus draudus nodarbināto dzīvībai un veselībai, Darba inspekcijas amatpersonas 2020. gadā izdeva 3 rīkojumus/lēmumus par personas/objekta darbības apturēšanu un 14 brīdinājumus par personas/objekta darbības apturēšanu.

No 17 rīkojumiem/brīdinājumiem par personas/objekta darbības apturēšanu 13 (76,5 %) tika izdoti saistībā ar nedrošu darbu augstumā, t.sk. uz nedrošām vai nepilnīgi uzbūvētām sastatnēm, nedrošu darbu uz jumta, nenorobežotām atverēm grīdā, bez pretkritiena sistēmām u.c., 2 – saistībā ar darbu tranšejās, kurām nav nostiprinātas sānu malas un 2 – saistībā ar zāģu, kam nebija atbilstošu aizsargu, lietošanu.

7. Statistikas dati par nelaimes gadījumiem darbā

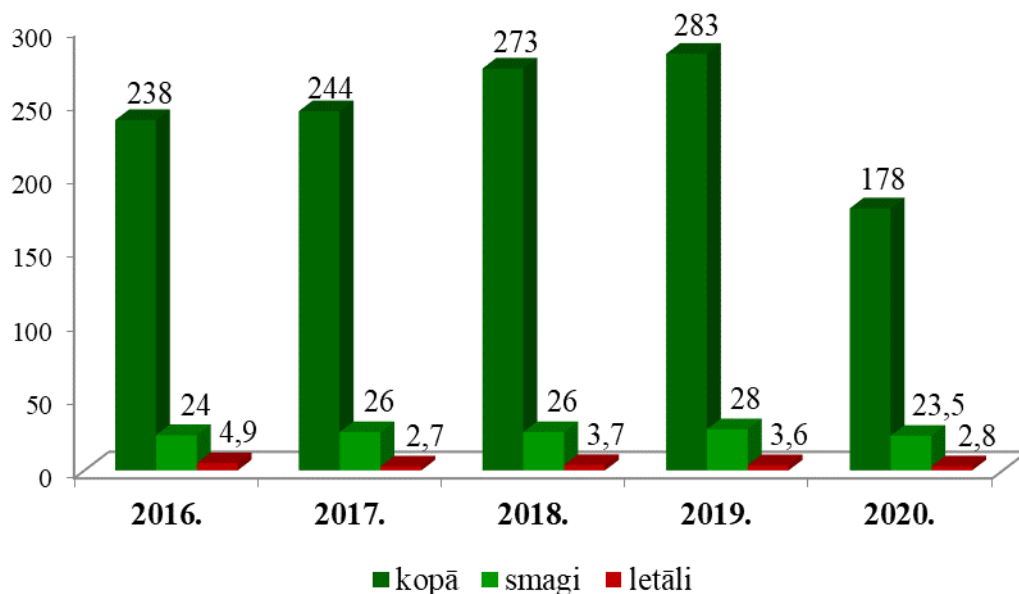
Saskaņā ar Darba inspekcijas rīcībā esošajiem datiem 2020. gadā Latvijā kopā nelaimes gadījumos darbā cieta 2 013 nodarbinātie, no tiem 183 nodarbinātie guva smagus veselības traucējumus, bet 22 nodarbinātie gāja bojā. Salīdzinot ar 2019. gadu, 2020. gadā kopējais nelaimes gadījumos darbā cietušo skaits būtiski samazinājās - par 11,5 %, smagi cietušo skaits - par 19,0 %, bet bojāgājušo skaits - par 24,1 % (skat. 6. grafiku).

³ Par laika periodu no 2020. gada 1. jūlija līdz 31. decembrim – dati no APAS.

6. grafiks: Nelaiemes gadījumu darbā skaita dinamika (2016. – 2020.)

Analizējot datus par nelaiemes gadījumos darbā cietušo skaitu uz 100 000 nodarbinātajiem pēdējo piecu gadu periodā, secināms, ka tam kopumā ir tendence pieaugt, bet 2020. gadā tas likumsakarīgi samazinājās (skat. 7. grafiku).

7. grafiks: Nelaiemes gadījumos darbā cietušo skaits uz 100 000 nodarbinātajiem (2016. – 2020.)

Nelaiemes gadījumos darbā cietušo skaita analīze pa nozarēm (skat. 1. tabulu) liecina, ka nozares ar lielāko cietušo skaitu nav mainījušās, arī 2020. gadā tā bija apstrādes rūpniecība, vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība, transporta un uzglabāšanas nozare, būvniecība un veselības un sociālās aprūpes nozare.

Visvairāk nelaiemes gadījumos darbā cietušo bija apstrādes rūpniecībā, kurā 2020. gadā notikuši 689 nelaiemes gadījumi darbā (34,2 %).

Otrā nozare, kurā visvairāk notikuši nelaimes gadījumi darbā, bija vairumtirdzniecība un tirdzniecība - 12,6 %.

Trešā nozare darbā notikušo nelaimes gadījumu skaita ziņā bija transporta un uzglabāšanas nozare (10,9 %).

2020. gadā visbiežāk letālie nelaimes gadījumi darbā notikuši transporta un uzglabāšanas nozarē (11) un apstrādes rūpniecībā (4). Minētajās nozarēs notika 68,0 % no visiem 2020. gadā notikušajiem letālajiem nelaimes gadījumiem darbā. Savukārt, 2019. gadā visvairāk letālo nelaimes gadījumu darbā bija būvniecībā (10) un transporta un uzglabāšanas nozarē - (8).

2020. gadā nelaimes gadījumos darbā, tāpat kā iepriekš, vairāk cietuši vīrieši (68,0 %). Nelaimes gadījumos darbā cietušie visbiežāk traumējuši rokas, kājas un galvu.

1. tabula

**Nelaimes gadījumos darbā cietušo sadalījums pēc darbības veida
(NACE 2. red.)**

	Nozares	Kopā		Tajā skaitā			
				Smagi		Letāli	
		2019	2020	2019	2020	2019	2020
A	Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	98	97	15	13	4	2
01	Augkopība un lopkopība, medniecība un saistītas palīgdarbības	64	59	10	7	3	0
02	Mežsaimniecība un mežizstrāde	33	37	5	6	1	2
03	Zivsaimniecība	1	1	0	0	0	0
B	Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	12	11	2	2	0	0
C	Apstrādes rūpniecība	703	689	48	47	3	4
D	Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	20	18	4	2	1	0
E	Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	32	32	5	1	0	0
F	Būvniecība	208	196	43	37	10	3
G	Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts	274	254	20	15	1	2
H	Transports un uzglabāšana	334	220	38	22	8	11
I	Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	75	37	2	1	0	0
J	Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	24	15	0	0	0	0
K	Finanšu un apdrošināšanas darbības	5	6	0	1	0	0
L	Operācijas ar nekustamo īpašumu	39	27	9	2	0	0
M	Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	14	16	1	0	0	0
N	Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	69	61	5	4	1	0
O	Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	129	91	9	7	1	0
P	Izglītība	55	56	10	7	0	0
Q	Veselība un sociālā aprūpe	153	162	9	17	0	0
R	Māksla, izklaide un atpūta	12	12	4	3	0	0
S	Citi pakalpojumi	16	13	2	2	0	0
T	Mājsaimniecību kā darba devēju	2	0	0	0	0	0

	Nozares	Kopā		Tajā skaitā			
				Smagi		Letāli	
		2019	2020	2019	2020	2019	2020
	darbība; pašpatēriņa preču ražošana un pakalpojumu sniegšana individuālajās mājāsaimniecībās						
	kopā	2274	2013	226	183	29	22

2020. gadā visvairāk nelaimes gadījumu darbā notikuši nedrošas cilvēku rīcības dēļ (78,6 %). Nedroša cilvēka rīcība bija cēlonis 62,6 % smagiem nelaimes gadījumiem un 31,0 % - letāliem. Darba organizācijas un ar to saistītu trūkumu dēļ notikuši 5,3 % nelaimes gadījumu darbā, 18,3 % - smago un 24,1 % - letālo nelaimes gadījumu. Neapmierinoši apstākļi darba vietā (drošības aprīkojuma trūkums, bojātas iekārtas, instrumenti, nepietiekoša kārtība darba vietā u.tml.) kā nelaimes gadījuma cēlonis bija konstatēts 5,3 % gadījumu, 7,1 % - smago nelaimes gadījumu un 13,8 % - letālo nelaimes gadījumu (skat. 2. tabulu).

2. tabula

Nelaimes gadījumu skaita sadalījums pēc nelaimes gadījuma cēloņiem

	Nelaimes gadījuma cēloņi	Kopā		Tajā skaitā			
				Smagi		Letāli	
		2019	2020	2019	2020	2019	2020
1	Neapmierinoši apstākļi darba vietā	153	125	20	17	5	4
2	Nedroša cilvēka rīcība (rīcība/cilvēks)	1829	1871	171	151	13	9
3	Darba organizācija un ar to saistītie trūkumi	270	127	69	44	16	7
4	Ceļu satiksmes noteikumu neievērošana	84	63	13	11	7	1
5	Vardarbība (uzbrukumi)	108	72	4	1	0	0
6	Pārējie	202	122	26	17	4	8
	kopā	2646	2380	303	241	45	29

Analizējot 2020. gadā nelaimes gadījumos darbā cietušo profesijas (skat. 3. tabulu), var secināt, ka visvairāk cietuši kvalificēti strādnieki un amatnieki (24.5 % - metālapstrādes, mašīnbūves jomas un būvnieki), vienkāršās profesijas strādnieki (23.0 % - būvniecības, ražošanas un transporta jomas strādnieki) un iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri (19.6 % - pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji, celšanas mašīnu un iekārtu operatori, rūpniecisko iekārtu operatori).

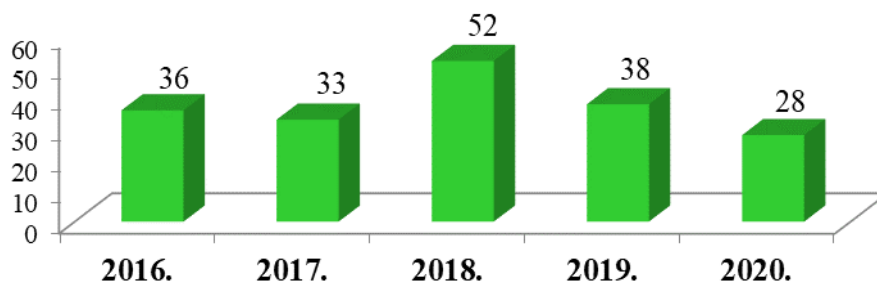
3. tabula

Nelaimes gadījumos cietušo skaita sadalījums pēc profesijām

	Profesijas	Kopā		Tajā skaitā			
				Smagi		Letāli	
		2019	2020	2019	2020	2019	2020
1	Vadītāji	35	40	6	7	1	1
2	Vecākie speciālisti	133	106	15	14	0	0
3	Speciālisti	191	179	11	10	1	1
4	Kalpotāji	115	81	8	7	1	1
5	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	290	231	16	19	0	1

	Profesijas	Kopā		Tajā skaitā			
				Smagi		Letāli	
		2019	2020	2019	2020	2019	2020
6	Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	24	25	2	1	0	1
7	Kvalificēti strādnieki un amatnieki	529	494	50	39	7	5
8	Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	399	395	61	43	10	10
9	Vienkāršās profesijas	558	462	57	43	9	2
	kopā	2274	2013	226	183	29	22

2020. gadā Darba inspekcija izmeklēja 35 letālus nelaimes gadījumus darbā, kas nebija saistīti ar darba apstākļiem un darba vides faktoru iedarbību, no tiem 28 (80,0 %) bija t.s. dabīgās nāves gadījumi⁴. Savukārt, pārējos 7 letālajos nelaimes gadījumos darbā, nodarbinātie gājuši bojā dažādu ar darba vides riska faktoru iedarbību nesaistītu cēloņu dēļ, piemēram, nodarbinātais izdarījis pašnāvību, strīda starp nodarbinātajiem rezultātā, pēc darba laika vai atpūtas pārtraukuma laikā. Salīdzinot ar 2019. gadu, dabīgās nāves gadījumu skaits samazinājās par 26,3 % (skat. 8. grafiku).

8. grafiks: Dabīgās nāves gadījumu skaita dinamika (2016. – 2020.)

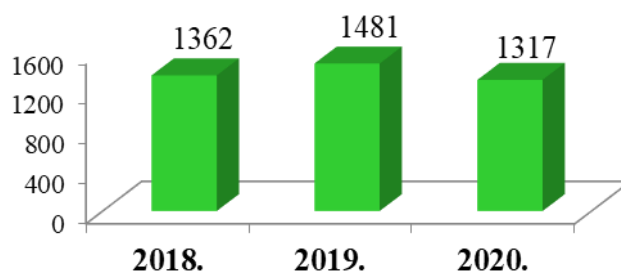
Analizējot dabīgā nāvē darbavietā mirušo datus pēc dzimuma un vecuma, secināms, ka vairāk miruši vīrieši (22 - 78,6 %) un nodarbinātie vecuma grupā no 45 līdz 64 gadiem (22 - 78,6 %).

2020. gadā 64,3 % dabīgās nāves gadījumu darbavietās reģistrēti trīs nozarēs: apstrādes rūpniecībā (7), būvniecībā (6) un valsts pārvaldē (5).

8. Statistikas dati par arodslimībām

Darba inspekcija piedalījās arodslimību gadījumu izmeklēšanā, sagatavojot darba vietas higiēniskos raksturojumus (DVHR) uzņēmumos, kur notika uzņēmējdarbība. Pamatojoties uz Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Aroda un radiācijas medicīnas centra ārstu komisijas arodslimībās un arodslimību ārstu pieprasījumiem, Darba inspekcijas amatpersonas sagatavoja 1 317 DVHR. 2020. gadā DVHR pieprasījumu skaits, salīdzinot ar 2019. gadu, samazinājās par 11,1 % (skat. 9. grafiku).

⁴ Akts par nelaimes gadījumu darbā tika sagatavots atbilstoši MK 25.08.2009. noteikumu Nr. 950 „Nelaiimes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība” 35.² punktam, kurā noteikts, ka Darba inspekcija, ņemot vērā Aroda un radiācijas medicīnas centra ārstu komisijas arodslimībās sniegto atzinumu, izvērtēja nelaimes gadījuma cēloņus un secināja, ka cietušā nāves cēlonis darba vietā nav darba vides faktoru iedarbības rezultāts.

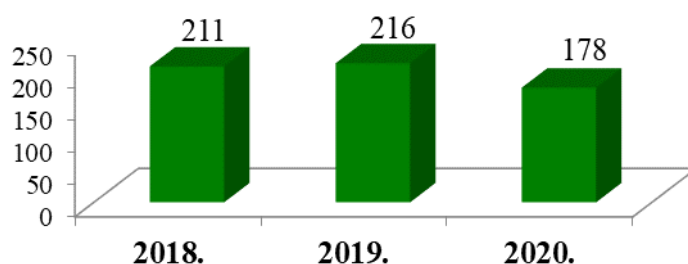

9. grafiks: Sagatavoto DVHR skaita dinamika (2018. – 2020.)

Pēc Darba inspekcijas rīcībā esošajiem datiem 2020. gadā pirmreizēji apstiprināti 1 389 arodslimnieki, kas bija par 20,1 % mazāk kā 2019. gadā.

2020. gadā, salīdzinot ar 2019. gada datiem, pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku skaits uz 100 000 nodarbinātajiem bija mazāks par 17,6 % (skat. 10. grafiku).

Samazinājums skaidrojams ar 2020. gadā noteiktajiem Covid-19 pandēmijas ierobežošanas pasākumiem, t.sk. ārstniecības iestādēs uz laiku pavisam tika apturēta ambulatoro pakalpojumu sniegšana, kas pēc tam tika atļauta ar būtiskiem ierobežojumiem.

10. grafiks: Pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku skaita dinamika uz 100 000 nodarbinātajiem (2018. – 2020.)

2020. gadā, tāpat kā 2019. gadā, pirmreizēji apstiprinātajiem arodslimniekiem visvairāk tika konstatētas nervu sistēmas slimības – 55,5 %. Otrās visbiežāk konstatētas arodslimības bija skeleta – muskuļu – saistaudu sistēmas slimības – 27,7 %, no tām lielākoties tika diagnosticētas muguras slimības – spondiloze, artroze u.c. Ievainojumi, saindēšanās un citas ārējās iedarbības sekas bija 9,4 % arodslimniekiem (skat. 4. tabulu).

4. tabula

Arodslimību grupas pēc starptautiskās slimību klasifikācijas (SSK-10)

Kods	Arodslimību grupas	2019	2020
C00-D48	Audzēji (ļaundabīgi un pirmsvēža saslimšanas)	0	3
F00–F99	Psihiski un uzvedības traucējumi	43	48
G00-G99	Nervu sistēmas slimības	961	771
H60-H95	Ausu un aizauss paugura slimības	1	0
I00-I99	Asinsrites slimības	37	29
J00-J99	Elpošanas sistēmas slimības	29	23
L00-L99	Ādas un zemādas audu slimības	10	1
M00-M99	Skeleta-muskuļu-saistaudu sistēmas slimības	499	384

Kods	Arodslimību grupas	2019	2020
S00-T98	Ievainojumi, saindēšanās un citas ārējas iedarbes sekas	159	130
	kopā	1739	1389

2020. gadā, tāpat kā iepriekš, visvairāk pirmreizējo arodslimnieku bija apstiprināts transporta un uzglabāšanas nozarē (23,9 %), apstrādes rūpniecībā (19,7 %), veselības un sociālās aprūpes nozarē (12,3 %) un vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecībā (12,2 %).

Minētajās nozarēs apstiprināti vairāk kā puse (68,1 %) no kopējā pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku skaita (*skat. 5. tabulu*).

Transporta un uzglabāšanas nozarē pirmreizēji arodslimība visbiežāk (45.0 %) tika apstiprināta dažādu transportlīdzekļu vadītājiem (kravas automobiļa vadītājs, ekskavatora vadītājs, autobusa, trolejbusa vai mikroautobusa vadītājs, dīzeļlokomotīves vadītājs u.c.). Transporta un uzglabāšanas nozarē kā arodslimība visbiežāk diagnosticēja karpālā kanāla sindroms (40,0 %, slimība, kuru izraisa nerva saspiešana plaukstu pamatnē), kā arī muguras slimības un rokas slimības (21,0 %, spondiloze, artroze u.c.), kas iegūtas ilgstoši strādājot biomehānisko faktoru ietekmē (darbs piespiedu pozā, vienveidīgu kustību darbs, fiziskās pārslodzes utt.).

Karpālā kanāla sindroms visbiežāk bija diagnosticēts arī apstrādes rūpniecībā (58,0 %) un veselības un sociālās aprūpes nozarē (56,0 %).

5. tabula

Arodslimnieku sadalījums pēc darbības veida (NACE 2. red.)

	Nozares	2019	2020
A	Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	78	53
01	Augkopība un lopkopība, medniecība un saistītas palīgdarbības	56	33
02	Mežsaimniecība un mežizstrāde	21	19
03	Zivsaimniecība	1	1
B	Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	9	4
C	Apstrādes rūpniecība	370	274
D	Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	14	12
E	Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	16	17
F	Būvniecība	115	57
G	Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts	193	169
H	Transports un uzglabāšana	348	332
I	Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	54	47
J	Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	14	8
K	Finanšu un apdrošināšanas darbības	12	14
L	Operācijas ar nekustamo īpašumu	25	15
M	Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	14	7
N	Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	28	21
O	Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	111	91

	Nozares	2019	2020
P	Izglītība	95	78
Q	Veselība un sociālā aprūpe	217	171
R	Māksla, izklaide un atpūta	10	10
S	Citi pakalpojumi	16	9
	kopā	1739	1389

Diagnosticētās arodslimības, galvenokārt, izraisīja biomehāniskie faktori (pārmērīga fiziskā slodze, nepareizas un vienveidīgas kustības, darbs piespiedu pozā, fiziskā pārslodze u.c.) un fizikālie faktori (vibrācija, troksnis u.c.).

2020. gadā 61,7 % no pirmreizēji apstiprinātajiem arodslimniekiem bija sievietes. Savukārt, vislielākais pirmreizēji apstiprināto arodslimību gadījumu skaits bija divās vecuma grupās. Proti, nodarbinātajiem vecumā no 55 – 64 gadiem – 726 (52,3 %), kā arī nodarbinātajiem vecumā no 45 – 54 gadiem - 508 (36,6 %) konstatēti jauni arodslimību gadījumi.

Profesiju grupas, kurās nodarbinātajiem visbiežāk tika konstatētas arodslimības, bija (*skat. 6. tabulu*):

- ✓ iekārtu un mašīnu operatori – 27,1 %
- ✓ kvalificēti strādnieki un amatnieki – 15,6 %
- ✓ pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki – 15,5 %
- ✓ vienkāršajās profesijās darbinieki – 11,6 %.

6. tabula

Arodslimnieku skaita sadalījums pēc profesiju grupām

	Profesiju grupas	2019	2020
1	Vadītāji	46	43
2	Vecākie speciālisti	177	140
3	Speciālisti	161	148
4	Kalpotāji	87	72
5	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	276	216
6	Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	27	16
7	Kvalificēti strādnieki un amatnieki	277	217
8	Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	430	376
9	Vienkāršās profesijas	258	161
	kopā	1739	1389